

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI SƏHIYYƏ NAZİRLİYİ

**EBOLA VIRUSU XƏSTƏLİYİNİN
QARŞISININ ALINMASI VƏ
NƏZARƏT TƏDBİRLƏRİ**

BAKİ
oktyabr 2014

Ebola virusu xəstəliyinin qarşısının alınması və nəzarət tədbirləri

Bu sənəddə, səhiyyə qurumlarında Ebola virus xəstəliyinə yoluxmada şübhəli bilinən və ya diaqnoz təsdiq edilmiş xəstələrə, bilavasitə və dolayısı ilə qulluq göstərən işçilər üçün Ebola virus xəstəliyinin qarşısının alınması və nəzarət tədbirlərinə dair tələblər verilmişdir. Əsas tələblərin keçirilməsi üçün Cədvəl əlavə edilmişdir, bu sənəd həmçinin vahid istinad sənədi kimi də istifadə oluna bilər.

Təsvir

Ebola Virus Xəstəliyi Ebola virusu tərəfindən törədilən kəskin xəstəlikdir¹. Bu infeksiya sürətli yoluxdurma və az bir müddətdə fatal nəticə verən xəstəlikdir, **lakin onun qarşısı alınabilir**. Bu xəstəlik, xəstə insanın qan, tüpürcək, sidik, sperma və digər bədən mayeləri ilə, həmçinin yoluxmuş insanın yataq dəsti, mələfələri, onun toxunduğu səthlərlə təmas vasitəsilə yayıla bilər. Nəzarət tədbirləri müvafiq qaydada icra edilmədiyi hallarda xəstəliyin səhiyyə işçilərinə və digər şəxslərə də yoluxması halları müşahidə olunmuşdur.

Bütün xəstələr üçün standart təhlükəsizlik tədbirləri

İlkin simptomların qeyri-səciyyəvi olması səbəbindən, Ebola virus xəstəliyinə yoluxmuş şəxsləri qısa müddətdə müəyyən etmək mümkün deyil. Bunu nəzərə alaraq, səhiyyə qurumlarında çalışan işçilərin diaqnozdan asılı olmayaraq bütün xəstələrlə kontakt müddətində davamlı şəkildə təhlükəsizlik tədbirlərinə dəqiqliklə riayət etmələri vacibdir.

Bura daxildir:

- Əllərin gigiyenası**
- Bədən mayeləri, selikli qişa, dəri və çirkli səthlərlə ilə təmasda olarkən, birdəfəlik əlcəklərdən istifadə
- Qan və digər bədən mayələrinin siçraması ilə müşahidə edilə biləcək bütün prosedurlar zamanı **xüsusi geyim və göz qoruyucularından** istifadə olunmalıdır.

Əlavə olaraq, inyeksiya təhlükəsizliyi, iti alətlərin istifadəsi, zərərsizləşdirmə, səthlərin və təkrar istifadə edilən avadanlığın dezinfeksiyası zamanı ən qabaqcıl təcrübələr tətbiq edilməli, həmçinin tullantıların və camaşırın təhlükəsiz yuyulması səhiyyə qurumunda yüksək prioritet hesab edilməlidir.

---

¹ Interim Infection Prevention and Control Guidance for Care of Patients with Suspected or Confirmed Filovirus Haemorrhagic Fever in Health-Care Settings, with Focus on Ebola. Geneva: World Health Organization, 2014. Available at http://www.who.int/csr/resources/publications/ebola/filovirus_infection_control/en/

Xəstələrin yerləşdirilməsi, işçi heyətin təyin edilməsi, müsafirlər

---

EVX yoluxmada şübhəli və ya təsdiq edilmiş xəstələr bir nəfərlik təcrid olunmuş otaqlarda yerləşdirilməlidirlər; bu mümkün olmadıqda, şübhəli və diaqnoz təsdiq edilmiş xəstəlik halları ayrı saxlanılmaq şərti ilə xəstələri xüsusi ayrılmış zonalarda yerləşdirmək lazımdır. Tibbi heyətin və digər işçilərin, həmçinin avadanlıqların EVX yerləşdirilmiş xəstələr olan sahələrə girişinə yalnız istisna hallarda icazə verilir. Bu sahələrə giriş məhdudlaşdırılmalıdır və istisna hallarda xəstənin durumuna müsbət təsir edə biləcək şəxslər xəstənin yanına buraxılmalıdır (məs.: xəstə uşağın valideyni).

Hər bir səhiyyə qurumunda, bir nəfər heyət üzvü (Əlaqələndirici) tədbirlərin icrasına nəzarət etməli, fəaliyyətləri əlaqələndirməli və müvafiq məsləhətlər verməlidir.

Əllərin gigiyenası, fərdi qorunma vasitələri və digər təhlükəsizlik tədbirləri

---

Bütün səhiyyə işçiləri (köməkçilər və xadimələr də daxil olmaqla) və müsafirlər, əllərin gigiyenasına əməl etmək və fərdi qorunma vasitələrindən istifadə etmək sahəsində təlimatlandırılmalıdırlar. Müvafiq təlimatlar karantin zonasına girişdə əyani olaraq təsvir olunmalı və asılmalıdır. Xəstələr yerləşdirilmiş sahələrdə şəxsi geyim və əşyalardan istifadə olunmamalıdır. Xüsusi tibbi geyimlərdən istifadə edilməlidir.

Xüsusi olaraq **aşağıda göstərilmiş tədbirlərin** diqqətlə icra olunması tövsiyə olunur:

1. ÜST tövsiyələrinə uyğun olaraq əllərin silinməsi üçün spirt əsaslı məhluldan (20-30 saniyə), sabunndan, axar su və birdəfəlik məhrəbalardan istifadə edilməklə əllərin gigiyenasına əməl edin:

- karantin zonasına daxil olarkən fərdi qorunma vasitələrini və əlcəkləri geyinərkən;
- xəstə ilə əlaqədar hər hansı təmizlik/aseptik prosedurlar icra edildikdə;
- xəstənin bədəni və bədən mayələrinə toxunma riski yarandıqda;
- çirklənmiş (hətta ehtimal olduqda) səthlərə/əşyalara/avadanlıqlara toxunduqda;
- fərdi qorunma vasitələrini çıxardıqdan sonra, xidmət zonasını tərk etdikdə.

Əlləriniz ilk baxışdan çirkləndikdə belə, hər zaman əllərin gigiyenasına əməl edin. Əllərin silinməsi üçün spirt əsaslı məhlullarla bütün sahələr təmin olunmalıdır.

2. Karantin zonasına daxil olmazdan öncə, ehtimal edilən riskin dərəcəsinə uyğun olaraq və ÜST-ün tövsiyələrinə əsasən aşağıdakı ardıcılıqla FMV-dən istifadə edin.

Fərdi Qorunma Vasitələrinə aşağıdakılar aiddir:

- Düzgün ölçülü qeyri-steril müayinə və ya cərrahi əlcəklər;
- Dərini və paltarları qorumaq üçün uzunqol, su keçirməyən xüsusi üst geyimi;
- Tibbi maska və göz qoruyucular (eynəklər və göz qoruyucuları);
- Bağlı, yırtılmaya davamlı və su keçirməyən ayaqqabılar (məs., rezin çəkmələr).
-

Əlavə FMV, icra edilən tapşırıq və ehtimal olunan risklərdən asılı olaraq, aşağıdakılardan ibarət ola bilər:

- Su keçirməyən önlük, əgər xüsusi üst geyimi su keçirməyən deyilsə;
- Birdəfəlik ayaqqabı örtükləri və əgər çəkmə yoxdursa aşağı ətraflar üçün xüsusi örtüklər;

- Karantin zonasında səthləri təmizləyərkən və ya tullantılar ilə işləyərkən xüsusi qalın (rezin) əlcəklər;
  - Aerosol yarada biləcək prosedurlar icra edərkən xüsusi respirator (FFP2 və ya EN sertifikatlı ekvivalent və ya US NIOSH-sertifikatlı N95).
3. Karantin zonasını tərk edərkən, **ehtiyatla FMV-ləri çıxarın və müvafiq yerə qoyun** (çəkmələr daxil olmaqla) və əllərin gigiyenasına əməl edin. FMV çıxarılanda, hər hansı bir çirklənmiş əşyaya toxunmaqdan (məs., əlcəklər), həmçinin üz və dərinin hər hansı bir hissəsinə toxunmadan (məs., göz, ağız, burun) qəti surətdə çəkinin. İstifadə olunmuş FMV-dən təkrar istifadə etməyin.
4. Təkrar istifadə olunan avadanlıqları ehtiyatla təmizləyin və dezinfeksiya edin.

Avadanlıqları (məs., stetoskoplar) yalnız bir xəstənin müayinəsi üçün istifadə edin. Bu mümkün olmadıqda, digər xəstələrin müayinəsi zamanı istifadə ediləcək avadanlıq öncədən tam dezinfeksiya edilməlidir. Dezinfeksiya zamanı yaranan bütün tullantılar infeksiyon tullantı kimi məhv edilməlidir. Əşyalar və avadanlıqlar təcrid otaqları/zonalarından digər otaqlara açıq şəkildə daşınmamalıdır.

İnyeksiyaların təhlükəsizliyi və iti alətlərdən istifadə

İynə və digər iti uclu ləvazimatlardan istifadə məhdudlaşdırılmalıdır. Nə bir xəstə üçün xüsusi ayrılmış inyeksiya və parenteral avadanlıq istifadə olunmalı və istifadədən sonra dərhal məhv edilməlidir ki, təkrar istifadəsinə yol verilməsin. İynələrin örtüklərini heç vaxt dəyişməyin və iynənin iti uc tərəfini heç vaxt bədənin hər hansı bir hissəsinə tərəf çevirməyin. İstifadə olunmuş iynələri heç vaxt əl ilə şprislərdən çıxarmayın, və istifadə olunmuş iynələri heç vaxt əl ilə əyməyin, qırmağın və s.

Şprisləri, iynələri, skalpel ucluqlarını və digər iti əşyaları xüsusi yırtılmaya davamlı konteynerlərə atın. Bu konteynerlər, istifadə yerinə yaxınlıqda və hər zaman dik şəkildə yerləşdirilməlidir. Bütün konteynerlərin möhürlənməsini və $\frac{3}{4}$ hissəsi dolduqda dəyişdirilməsini təmin edin.

Səthlərin təmizlənməsi, tullantıların və mələfələrin zərərsizləşdirilməsi

---

Təmizlik işləri apararkən, xəstələrin qan və digər bədən mayeləri ilə təmas riski olduqda, xadimələr rezin əlcəklər, su keçirməyən xüsusi üst geyimi və çəkmələrdən istifadə etməlidirlər və əlavə olaraq üz qoruyucularından da istifadə etməlidirlər.

Çirklənmiş səthlər ilk öncə təmiz silinməli sonra isə standart dezinfeksiya məhlulu vasitəsi ilə (məs., 0.5% xlor məhlulu) dezinfeksiya edilməlidir. Döşəmə və üfüqi iş səthləri ən azı gün ərzində bir dəfə təmiz su və yuyucu toz məhlulu ilə təmizlənməlidir.

Toz yarada biləcək təmizləmə üsullarında istifadə etmək qadağandır.

İstifadə olunmuş mələfə aydın nişanlanmış, germetik çantalarda yerləşdirilməli və konteynerin səthi otaqdan çıxarılmazdan öncə dezinfeksiya edilməlidir (effektiv dezinfeksiya maddələrindən istifadə edərək). Mələfə üzərində hər hansı bərk maddə olduqda (məsələn qusuntu kütlələri), hamar bərk əşya ilə onu səthin üzərindən sıyırsınız və unitaza ya da şlyuza axıdın, sonra isə mələfəni konteynerə yerləşdirin. Mələfələr xəstənin otağından kənara çıxarılsa, bu proses zamanı ayrıca konteynerə yerləşdirilməlidir – mələfələr heç bir halda açıq şəkildə, qucaqda daşınmamalıdır. Aşağı temperaturu yuyulma üçün mələfəni su və yuyucu maddə vasitəsilə yuyandan sonra yaxalayın və 0,05% xlor məhlulunda təqribən 30 dəqiqə saxlayın (500 ppm-lik azad xlor tərkibli məhlul).

Tullantıların toplandığı sahələr müəyyən edilməlidir ki, onların sonradan təhlükəsiz daşınması mümkün olsun. İti uclu əşyalar (məs., şprislər, iynələr, şüşə qırıntıları), xəstənin qanı və bədən mayeləri ilə təmasda olmuş digər ləvazimatlar yırtılmaya davamlı konteynerlərə yerləşdirilməlidir.

Laborator nümunələr ilə işləyərkən təhlükəsizlik qaydaları

Qanalma və laborator müayinələri minimum həddə endirərək və yalnız xəstə üçün mühüm diaqnostik əhəmiyyətə malik qiymətləndirilmə və əsas müalicə kursu baxımından tələb olunduqda həyata keçirilə bilər. Şübhəli və diaqnoz təsdiq edilmiş yoluxma halları olduqda, Qan və digər biomaterial nümunələrinin yığılmasını ÜST tövsiyələrinə və təhlükəsizlik qaydalarına uyğun olaraq həyata keçirin. Potensial EVX xəstələrinin tibbi nümunələri ilə işləyən laboratoriya işçiləri FMV avadanlıqlarından (bax, yuxarıda) tam şəkildə istifadə etməlidirlər, aerosol yarada biləcək prosedurlar icra edildikdə, xüsusi respiratorlardan (məs., FFP2, və ya EN sertifikatlı ekvivalent, və ya US NIOSH-sertifikatlı N95), və ya hava təmizləyici (PAPR) respiratorlardan istifadə etməlidirlər. Bütün laborator işlər xüsusi ayrılmış təhlükəsiz otaqda və ya ən azı çıxış ventilyasiyası olan otaqlarda icra edilməlidir.

Ölümdən sonra təşrih

Ölümdən sonrakı təftiş yalnız təlim keçmiş tibb işçisi tərəfindən aparıla bilər və ümumi qiymətləndirmə ilə məhdudlaşdırılmalıdır.

Heyət üzvləri göz qoruyucuları, maska (daxili autopsiya aparıldıqda PAPR respiratorları) ikiqat əlcəklər və su keçirməyən xüsusi geyim daxil olmaqla FMV istifadə etməlidir.

Nümunələri aydın şəkildə nişanlanmış, şüşə olmayan, germetik konteynerlərə yerləşdirin və onları müvafiq yerlərə çatdırın. Daşınmadan öncə, nümunələr saxlanılan konteynerlərin xarici səthlərini tam dezinfeksiya edilməlidir (effektiv dezinfeksiya maddələrindən istifadə edərək).

Toxumalar və bədən mayələrinin zərərsizləşdirilməsini təmin etmək məqsədilə yandırılma qurğusuna çatdırıldıqda üzəri aydın nişanlanmış, möhürlənmiş konteynerlərə yerləşdirilməlidir.

İnsan qalıqlarının daşınması və basdırılması

İnsan qalıqları ilə kontakt minimum səviyyəyə endirilməlidir.

Aşağıda verilmiş tövsiyələrə riayət olunmalıdır, lakin müəyyən mədəni və dini baxışlar nəzərə alınmalıdır:

- EVX-nə yoluxmada şübhəli bilinən və ya diaqnoz təsdiq edilmiş insanın cəsədi ilə işləyərkən FMV-dan (su keçirməyən xüsusi üst geyim, maska, göz qoruyucuları və ikiqat əlcəklər) və rezin çəkmələrdən və ya bağlı ayaqqabılardan istifadə edin;
- Qalıqlar yuyulmalı, mumiyləşdirilməli və ya toz halına çevrilməməlidirlər;
- Cəsədi ikiqat kisəyə yerləşdirin, kisəni dezinfeksiya məhlulu ilə silin (məs., 0,5% xlor məhlulu) və Kəskin İnfeksiyon Material nişanı ilə kisəni qeyd edin;
- Prosedur başa çatdıqdan dərhal sonra FMV çıxarın və dərhal əllərin gigiyenasına əməl edin.

Germetik kisələrə yerləşdirildikdən sonra insan qalıqları tabut içərisinə qoyularaq müvafiq qaydada dəfn edilə bilər.

Bədən mayeləri vasitəsi ilə yoluxmanın qarşısının alınması

Dəri və ya selikli qişa vasitəsilə EVX-nə yoluxmada şübhəli və ya diaqnoz təsdiqlənmiş xəstənin qanı və digər bədən mayeləri, ifrazatı ilə kontakta məruz qalmış işçilər dərhal işlərini dayandırmalı, müalicə otağını tərk etməli və təhlükəsiz qaydada FMV çıxarmalıdırlar. Müalicə zonasını tərk etdikdən sonra, təmasda olmuş dəri səthini və ya zədəli yaranı sabun və su ilə yumalıdır. Selikli qişaları (məs., gözün selikli qişasını) bol miqdarda su və ya göz yumaq üçün məhlul ilə yuyun, xlor və ya digər dezinfeksiyaedici məhlullarından istifadə etmək olmaz.

Dərhal hadisə haqqında yerli Əlaqələndiriciyə məlumat verin. Virus çirklənməsinə məruz qalmış şəxslər tibbi müayinədən keçməlidirlər, eyni zamanda digər viruslara yoluxma ehtimalı da müayinə edilməlidir (məs., HIV, HCV) və davamlı qulluq ilə təmin edilməlidirlər, hadisədən sonrakı 21 gün ərzində gündəlik 2 dəfə hərarətin ölçülməsi təmin olunmalıdır.

QEYD: Bu sənəd Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının tövsiyələri əsasında hazırlanmışdır.

Səhiyyə qurumlarında Hemorragik Filovirus hərərinə yoluxmada şübhəli və təsdiq edilmiş xəstələrin müalicəsi üçün İnfeksiyaların Qarşısı Alınması və Nəzarəti nə dair Təhlükəsizlik Tədbirləri

Standart tədbirlər	<ul style="list-style-type: none"> • Simptomlardan asılı olmayaraq bütün xəstələrə aid edilməlidir • Əl gigiyenası – spirt əsaslı məhlul, sabun və axar su, və birdəfəlik dəsmallar <ul style="list-style-type: none"> ○ Təcrid otağına girərkən FMV geyinəndə; xəstə üçün hər hansı təmizləmə və aseptik prosedur aparmazdan öncə; xəstənin bədən mayeləri ilə təmasda olduqdan dərhal sonra; çirklənmiş (hətta yalnız ehtimal olduqda) səthlərə, əşyalara, alətlərə toxunduqdan sonra; və təcrid otağını tərk edərkən FMV çıxardıqdan sonra.
Təcridetmə	<ul style="list-style-type: none"> • Şübhəli bilinən xəstələri bir nəfərlik otaqlarda təcrid edin, mümkün olmadıqda isə onları xüsusi ayrılmış zona yerləşdirin, şübhəli xəstələri təsdiq edilmişlərdən ayrı saxlamaq şərti ilə. Xəstələrin çarpayıları arasında azı 1 metr olmalıdır. Hər xəstə üçün ayrıca tibbi ləvazimat/alət dəsti istifadə olunmalıdır.
Təyinetmə və çıxış	<ul style="list-style-type: none"> • Tibbi və qeyri-tibbi heyəti istisna hallarda təcrid otaqlarına göndərin. Digər şəxslərin təcrid otaqlarına girişinin qarşısını alın.
Fərdi Mühafizə Vasitələri (FMV)	<ul style="list-style-type: none"> • FMV istifadə qaydaları <ul style="list-style-type: none"> ○ Müalicə otaqlarına girməzdən öncə, əlcək, su keçirməyən uzun qollu xüsusi geyim, çəkmələr, bağlı ayaqqabılar, maska və göz qoruyucularından ibarət FMV geyinin . ○ Sifətin və bədənə hər hansı bir hissəsinin çirklənməsinin qarşısını almaq üçün FMV çıxarkən ehtiyatlı olun.
İnyeksiya, iti alət və qanalma	<ul style="list-style-type: none"> • İynə və iti alətlərdən istifadəni minimum səviyyəyə endirin, örtüklərdən istifadə edin, FMV geyinin. • İti əşya və alətləri yırtılmaya davamlı xüsusi konteynerlərə toplayın.
Ətraf mühitin təmizlənməsi, tullantılar və mələfənin idarə olunması	<ul style="list-style-type: none"> • Xadimələr qalın rezin əlcəklər daxil olmaqla FQA (yuxarıda göstərilədiyi kimi) geyinməlidir. • Səthlər hər gün azı bir dəfə təmizlənməlidir (su və yuyucu toz məhlulu) və çirklənmiş səth təmizlənməsinə dair aşağıda qeyd edilmiş qaydalara riayət etməlidirlər. • Çirklənmiş səthlər– mümkün qədər tez, təmizləyin və standart xəstəxana dezinfeksiya məhlulundan istifadə edin (0.5% xlor məhlulu və ya 1000 pm-lik azad xlor tərkibli məhlul). • Bulaşmış mələfə, şübhəli və ya təsdiq edilmiş xəstənin mələfəsi su axıtmayan paketlərə qoyulmalı və camaşırxanaya daşınmalıdır. Bərk maddələr (qusma, ekskrement) qaşınmalıdır, su və yuyucu toz ilə yuyulmalı sonra isə suda yaxalanaraq 0.05% xlorda islətdə 30 dəqiqə saxlanılmalıdır.
Laborator təhlükəsizlik	<ul style="list-style-type: none"> • Laborator nümunələrlə təhlükəsiz iş, məs., FMV istifadəsi, şübhəli və ya təsdiq edilmiş xəstələrdə tibbi nümunələrin təhlükəsiz götürülməsi.
Cəsədlərlə iş	<ul style="list-style-type: none"> • İnsan cəsəd və qalıqları ilə təmaslı iş minimum səviyyədə aparılmalıdır. FMV geyinin. • Yerli mədəni və dini məsələlərdən əgah olan yalnız xüsusi təlim görmüş heyət dəfn işini apara bilər.
Məruz qalma halları	<ul style="list-style-type: none"> • Qiymətləndirin, qulluq edin və tələb olunduqda xəstənin qanı və ya bədən mayesi ilə təmasda olmuş səhiyyə qurumunun işçisini və ya hər hansı bir digər şəxsi təcrid edin.

Burada qeyd olunmuş işlər, davamlı nəzarət, müvafiq rollar və öhdəliklərin müəyyən edilməsi, təchizat, heyət və qonaqların təlimatlandırılması yaddaş kitabçalarının səmərəli istifadəsi kimi paralel fəaliyyətlərlə tamamlanmalıdır/dəstəklənməlidir.